

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์
(สำหรับกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้าน)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. เพศ () 1. ชาย
() 2. หญิง
2. อายุ ปี
3. สถานภาพ () 1. โสด
() 2. แต่งงาน
() 3. หย่าร้าง
() 4. อื่น ๆ (ระบุ).....
4. การศึกษา () 1. ป.4 – ป.6
() 2. ม. 1 – ม. 3
() 3. ม.4 – ม.6
() 4. อนุปริญญา/ปริญญาตรี
() 5. ปริญญาโทหรือสูงกว่า
() 6. อื่น ๆ (ระบุ).....
5. อาชีพ () 1. เกษตรกรรม
() 2. รับจ้าง
() 3. ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ
() 4. ค้าขาย
() 5. บริษัทเอกชน
() 6. อื่น ๆ (ระบุ).....
6. ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม
() 1. อาชีพหลัก
() 2. อาชีพเสริม
7. ระยะเวลาที่ท่านเข้ามาประกอบอาชีพธุรกิจ การท่องเที่ยว ปี
8. ท่านมีรายได้จากธุรกิจท่องเที่ยวประมาณ บาท/เดือน

9. บ้านของท่านให้บริการพักผ่อนแก่นักท่องเที่ยวหรือไม่

- () 1. ไม่ให้บริการ
() 2. ให้บริการพักผ่อน

10. ค่าบริการพักผ่อน

- () 1. 300-500 บาทต่อคืน
() 2. 500-1,000 บาทต่อคืน
() 3. 1,001-1,300 บาทต่อคืน
() 4. มากกว่า 1,3001 บาท
() 5. อื่น ๆ (ระบุ)

11. วิธีการรับนักท่องเที่ยวเข้าพักแรมในบ้านของท่าน (ตอบได้หลายข้อ)

- () 1. ท่านได้ตรวจสอบประวัตินักท่องเที่ยวก่อนหน้าแล้ว
() 2. ท่านแจ้งข้อมูลที่จำเป็นให้แก่นักท่องเที่ยวทราบก่อนเข้ามาพัก
() 3. บริษัทนำเที่ยวเป็นผู้คัดเลือกหรือเป็นผู้จัดหานักท่องเที่ยวมาเอง
() 4. มักไม่ได้รับข้อมูลส่วนตัวของแต่ละฝ่ายก่อนเข้าพักแรม
() 5. อื่น ๆ (ระบุ)

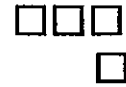
12. ปัจจุบันท่านมีความพอใจในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนี้หรือไม่

- () 1. ไม่พอใจ เพราะ
- () 2. พอใจ เพราะ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

1. หน่วยงาน/องค์กรที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน
ในประเด็นต่อไปนี้เพียงไร (โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ตามความเหมาะสม)

	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มี
1. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย				
2. กรมป่าไม้				
3. กรมศิลปากร				
4. สถาบันการศึกษา				
5. กรรมการหมู่บ้าน				
6. องค์กรบริหารส่วนตำบล				
7. คณะกรรมการจัดการที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นมา				
8. อื่น ๆ (ระบุ)				

2. การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนมีลักษณะเช่นไรเป็นพิเศษ

- () 1. ได้รับนโยบายมาจากหน่วยงานราชการ.....
- () 2. สมาชิกในชุมชนช่วยกันกำหนดนโยบาย
- () 3. บริษัทท่องเที่ยวมาช่วยกำหนดนโยบายหรือการจัดการท่องเที่ยว
- () 4. องค์การบริหารส่วนตำบลกำหนดเป็นนโยบายให้ปฏิบัติ
- () 5. อื่น ๆ(ระบุ).....

3. ปัจจุบันชุมชนมีการจัดการในลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้ได้ดีเพียงไร

(โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่องตามความเหมาะสม)

สาธารณูปโภค	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
() 1. สถานที่พัก					
() 2. ร้านขายของที่ระลึก					
() 3. มัคคุเทศก์นำเดินทาง/คู่มือ					
() 4. ร้านอาหาร					
() 5. ถนนลาดยาง หรือ คสล. หรือ คสม.					
() 6. ระบบน้ำใช้ น้ำประปา					
() 7. โทรศัพท์					
() 8. สถานที่จอดรถยนต์					
() 9. ด้านตราชานักท่องเที่ยว					
() 10. ศูนย์บริการติดต่อนักท่องเที่ยว					
() 11. ทางเดินเท้าศึกษาธรรมชาติ					
() 12. อื่น ๆ (ระบุ).....					

4. ขณะนี้ท่านทำหน้าที่ หรือมีความรับผิดชอบด้านใดบ้าง (ตอบ ได้หลายข้อ)

- () 1. ดูแลด้านการเงิน/บัญชี
- () 2. นำเที่ยวชมธรรมชาติ
- () 3. เป็นกรรมการส่งเสริมท่องเที่ยวของชุมชน
- () 4. ทำร้านค้าขายอาหาร/เครื่องดื่ม
- () 5. บริการบ้านพัก
- () 6. บริหารอาหาร
- () 7. บริการขายของที่ระลึก

5. ท่านเคยเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องการท่องเที่ยวแนวโฮมสเตย์หรือไม่

- () 1. เคย () 2. ไม่เคย

6. ท่านคิดว่าปัจจุบันพื้นที่ของท่านมีศักยภาพในประเด็นต่อไปนี้มากน้อยเพียงไร

	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย.	น้อย ที่สุด
() 1. มีสภาพธรรมชาติที่ดีและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว					
() 2. มีวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง					
() 3. มีถาวรวัตถุหรือโบราณสถานที่เป็นเอกลักษณ์ของตน					
() 4. นักท่องเที่ยวมีค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวในชุมชน ไม่สูงมากนัก					
() 5. การควบคุมดูแลให้สมาชิกเอาใจใส่และไม่เอาเปรียบ นักท่องเที่ยว					
() 6. นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ ค่อนข้างสะดวก					
() 7. สถานที่ท่องเที่ยวเหมาะต่อการท่องเที่ยวแบบผจญภัย หรือท่องเที่ยว					
() 8. พื้นที่ท่องเที่ยวมีเพียงพอต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยว จำนวนมากๆ โดยคุณภาพการให้บริการไม่สูญเสีย					
() 9. ระบบสาธารณูปโภคมีเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว					
() 10. มีพื้นที่ที่สามารถจัดเพื่อการท่องเที่ยว ได้อีกมาก					
() 11. สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยว					
() 12. อื่น ๆ(ระบุ).....					

7. หน่วยงานราชการ หรือองค์กรในท้องถิ่นได้กระทำกิจกรรมด้านใดบ้าง
(ตอบได้หลายข้อ)

- () 1. กำหนดมาตรการป้องกันการทำลายป่าและสภาพแวดล้อม
() 2. การพัฒนาปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยว
() 3. การรักษาความสะอาดในชุมชน
() 4. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อวัน
() 5. อื่นๆ (ระบุ).....

8. ท่านเคยรับการติดต่อประสานงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจากชุมชนอื่นหรือไม่

- () 1. เคยบ่อย ๆ
() 2. ไม่เคย นาน ๆ ครั้ง

ท่านคิดว่าชุมชนของท่านมีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้มากน้อยเพียงไร
(โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่เหมาะสม)

การบริหารการตลาด	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. มีข้อมูลในเรื่องค่าใช้จ่ายให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ					
2. มีโอกาสปรึกษาหารือกับเพื่อนในชุมชนเรื่องการท่องเที่ยว					
3. มีโอกาสรับทราบข้อมูลของนักท่องเที่ยวก่อนที่จะเข้ามาพักอาศัยในชุมชน					
4. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระยะเวลาที่ใช้ในการท่องเที่ยว					
5. จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว					
6. จัดเตรียมหาแผนที่ และรายละเอียดของข้อมูลในพื้นที่ให้มากที่สุด					
7. สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในที่อยู่อาศัยของท่านได้อย่างอิสระ					
8. จัดเตรียมหน่วยประสานงานกลางในพื้นที่ไว้เพื่ออำนวยความสะดวก					
9. ให้ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนหรือฤดูกาลที่นักท่องเที่ยวชอบเข้าไปในพื้นที่					

การจัดการท่องเที่ยว	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ท่านและครอบครัวสามารถหารายได้จากการท่องเที่ยวได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ					
2. บริษัทท่องเที่ยวมาติดต่อเพื่อนำนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นประจำ					
3. มีเอกสารแนะนำสถานที่เที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยว					
4. มีการแนะนำการท่องเที่ยวในชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ สม่ำเสมอ					
5. มีการกำหนดกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยว เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น					
6. สมาชิกกลุ่มท่องเที่ยวมีความตระหนักต่อและระมัดระวังความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว					
7. มีการจัดกิจกรรมให้แก่นักท่องเที่ยวแตกต่างกันไปตามวัน เวลา ฤดูกาล					
8. มีการจัดมุมจำหน่ายสินค้าให้แก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะ					
9. มีการจัดระบบสาธารณูปโภค เช่น ห้องน้ำ สถานที่พักผ่อนให้แก่นักท่องเที่ยว					
10. มีการปรับปรุงวิธีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมิให้เกิดความซ้ำซากจำเจ					

□□□

ความพึงพอใจ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. สมาชิกในครอบครัวสามารถหารายได้จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว					
2. จำนวนรายได้ที่ได้รับจากการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวของครอบครัว					
3. ความสม่ำเสมอด้านรายได้ที่ได้รับจากกิจกรรมท่องเที่ยว					
4. คุณภาพของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมและมาพักอาศัยพักแรมในพื้นที่					
5. การเสื่อมโทรมหรือการสูญเสียความเป็นธรรมชาติของชุมชน					
6. มีความสูญเสียด้านวัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่น					
7. มีการกำหนดขอบเขตพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวชัดเจน					
8. ชุมชนอนุญาตให้มีการจัดการส่งเสริมท่องเที่ยวสำหรับสมาชิกแต่ละรายได้ตามความเหมาะสม					
9. ความพร้อมของระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา ถนน ห้องน้ำ					
10. มีการกำหนดกฎ ระเบียบ เพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติชัดเจน					
11. ใช้อັคคฤเทศก์ที่เป็นบุคคลในท้องถิ่น					

□□□

การมีส่วนร่วมของชุมชน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ชุมชนของท่านมีการติดต่อ ช่วยเหลือในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี					
2. คนในชุมชนของท่านเข้าร่วมประชุมหมู่บ้านทุกครั้ง					
3. คนในชุมชนของท่านร่วมมือกับกิจกรรมต่างๆ ที่ได้รับการส่งเสริมจากภายนอกเป็นอย่างดี					
4. เมื่อมีงานของส่วนรวม หรือกิจกรรมมีส่วนร่วมของชุมชน ทุกคนร่วมมือกันเป็นอย่างดี					
5. คนในชุมชนให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนตามกฎหมาย เป็นอย่างดี					
6. คนในชุมชนมีความขัดแย้งกันเรื่องผลประโยชน์					
7. คนในชุมชนมีการช่วยเหลือแต่เฉพาะภายในกลุ่มญาติเท่านั้น					
8. คนในชุมชนยอมรับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เคยบริหารจัดการ โดยชุมชนเป็นอย่างดี					

□□□

ด้านกายภาพ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. จัดทำป้ายแสดงการต้อนรับนักท่องเที่ยวบริเวณก่อนถึงชุมชน					
2. หารายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะภูมิประเทศในบริเวณดังกล่าว					
3. จัดทำป้ายชี้บอกเส้นทางหรือสถานที่ต่างๆ ใว้อย่างชัดเจนเข้าใจง่าย					
4. จัดทำแผนที่หรือรายละเอียดเกี่ยวกับบ้านที่เข้าร่วมโครงการ Home Stay					
5. เตรียมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เช่น จำนวนคน วัฒนธรรมต่างๆ สิ่งที่เป็นของต้องห้าม เป็นต้น					
6. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานให้ดีขึ้น เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา					
7. จัดเตรียมล่ามหรือผู้ที่สามารถสื่อสารกับบุคคลหลากหลายกลุ่ม					

□ □ □

ศักยภาพชุมชน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ท่านรู้จักชุมชนมากพอที่จะพูดคุยให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก					
2. ท่านสามารถนำนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ได้					
3. ท่านสามารถจัดบริการดูแลนักท่องเที่ยว ตลอดจนอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวได้					
4. ท่านสามารถประกอบอาหารท้องถิ่นให้แก่นักท่องเที่ยวรับประทาน					
5. ท่านสามารถพูดจา สื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้					
6. ชุมชนมีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว					
7. ท่านคิดว่าสามารถหาตลาดหรือนักท่องเที่ยวมาใช้บริการได้สม่ำเสมอ					

□ □ □

11. ท่านคิดว่าปัญหาการท่องเที่ยวของบ้านห้วยฮี้ ที่สำคัญที่สุดในปัจจุบันคืออะไร

□□□□□□□□□□

- () 1. จำนวนนักท่องเที่ยวมากเกินไป
- () 2. นักท่องเที่ยวไม่รักษาระเบียบ กฎ กติกาของชุมชน
- () 3. นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี
- () 4. แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมรวดเร็วกว่าเดิม
- () 5. นักท่องเที่ยวไม่ช่วยกันรักษาแหล่งท่องเที่ยว
- () 6. ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว
- () 7. ชุมชนไม่ช่วยดูแลจัดการแหล่งท่องเที่ยว
- () 8. หน่วยงานราชการไม่เข้ามาดูแลจัดการให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตามกฎระเบียบ

13. เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว ท่านต้องการความช่วยเหลือด้านใดมากที่สุด

□□□□□□□□□□

- () 1. การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวทั่วไป
- () 2. การบริหารจัดการและการทำบัญชีการเงิน
- () 3. การบริการอาหาร
- () 4. การบริการที่พัก
- () 5. การต้อนรับนักท่องเที่ยว
- () 6. การฝึกอบรมด้านการนำนักท่องเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว
- () 7. การฝึกอบรมในการประชาสัมพันธ์และจัดตลาด
- () 8. ภาษาต่างประเทศ
- () 9. อื่น ๆ (ระบุ).....

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

เรื่อง ตั๊กยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์
(สำหรับผู้นำชุมชน ข้าราชการ)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ วันที่สัมภาษณ์

1. นโยบายหรือเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน มีอย่างไรบ้าง

.....

2. ท่านคิดว่าบ้านห้วยฮี มีจุดเด่นใดบ้างที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว

.....

3. ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชนมีความรู้ความสามารถเพียงพอในด้านการจัดการท่องเที่ยวอย่างไร

1) ด้านบริหารการตลาด

.....

2) ด้านการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว

.....

3) ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว

.....
.....
.....

4) ด้านการให้บริการที่พักอาศัยค้างแรมแก่นักท่องเที่ยว

.....
.....
.....

4. ท่านคิดว่าชุมชนบ้านห้วยฮ่อมมีศักยภาพหรือความพร้อมที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
ในแต่ละด้าน อย่างไรบ้าง

1) ด้านสาธารณูปโภค

ถนน.....
.....

น้ำดื่ม น้ำใช้.....
.....

ที่จอดรถ.....
.....

2) ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม

.....
.....
.....
.....
.....

3) ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ

.....
.....
.....
.....
.....

- 4) การอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยที่มีแก่นักท่องเที่ยว
 ป้ายแสดงสถานที่ต่างๆ

 แผนที่.....

 จัดให้มีการสลับกันเฝ้าเวรยาม.....

- 5) ข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในชุมชน

- 6) การมีส่วนร่วมของชุมชน

- 7) ศูนย์กลางสำหรับคอยให้บริการ ให้คำปรึกษาหารือ ให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

- 8) ส่วนราชการ หรือองค์กรต่าง ๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ยังมีอยู่หรือไม่ และให้การสนับสนุนในรูปแบบใดบ้าง

9) การจัดการด้านการตลาดท่องเที่ยวของชุมชน

.....
.....
.....
.....
.....

10) การฝึกอบรม หรือการเตรียมพร้อมของบุคลากรการท่องเที่ยวของชุมชน

.....
.....
.....
.....
.....

5. ท่านคิดว่า ชุมชนบ้านห้วยฮี้ได้ประโยชน์อะไรบ้าง จากการจัดการท่องเที่ยวแบบ Home Stay

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ข

ข้อมูลชุมชนบ้านห้วยฮี้

1. ลักษณะทางกายภาพ

บ้านห้วยฮี้ หมู่ที่ 8 ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ตามเส้นทางแม่ฮ่องสอน-บ้านแม่สะกิด-บ้านห้วยฮี้ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 26 กิโลเมตร ตามถนนในความรับผิดชอบของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ซึ่งสร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ.2539 สามารถเดินทางโดยรถยนต์ถึงหมู่บ้านได้โดยใช้เวลาประมาณ 1.30 ชั่วโมง แต่หากจำเป็นต้องเดินทางเท้าจะต้องใช้เวลาจากแม่ฮ่องสอนถึงหมู่บ้านประมาณ 8 ชั่วโมง

สภาพภูมิศาสตร์โดยรอบหมู่บ้านมีลักษณะเป็นภูเขาสูงชันมีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 900-1600 เมตร จุดสูงสุดคือบริเวณที่เรียกว่า “คอยปุย” มาจากภาษาไทยใหญ่ว่า “พุย” หมายถึงพืชชนิดหนึ่งมีหัวใช้เป็นยาแก้ปวดท้อง

สภาพป่าโดยรอบหมู่บ้านมีลักษณะเป็นป่าผสมที่หลากหลายของป่าเต็งรัง ป่าไผ่ ป่าดิบเขา และป่าสน ซึ่งมีความหลากหลายของพรรณพืชและสัตว์ป่าที่พบเห็นได้นานาชนิด ตัวอย่างที่เป็นตระกุกกล้วยไม้เด่นๆ เช่น เอื้องแซะ เอื้องคำ รongเท้านารี กุหลาบพันปีสีขาว กุหลาบพันปี สีแดง ที่เป็นสัตว์ป่าเด่น ๆ เช่น เก้ง อีเห็น ลิง ชะนี นกกก นกหัวขวาน นกพญาไฟใหญ่ หมี เลียงผา และเสือโคร่ง

สำหรับชื่อหมู่บ้าน คำว่า “ห้วยฮี้” มาจากทำเลที่ตั้งหมู่บ้านซึ่งอยู่ติดกับลำห้วยชื่อ “กลอโกล” ซึ่งมีป่าไผ่อุดมสมบูรณ์ คนไทยใหญ่เรียกไม้ไผ่ว่า “ไม้อี้” จึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “ห้วยฮี้” คนกะเหรี่ยงเรียก “กลอคิ” (กลอ = ไม้ฮี้, คิ = ดินน้ำ) หมายถึง “บ้านดินน้ำห้วยฮี้”

คนห้วยฮี้เรียกตัวเองว่า “ปกากะญอ” หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงอยู่กันทั้งหมด 23 หลังคาเรือน ประชากร 146 คน หญิง 67 คน ชาย 79 คน มีพื้นที่หมู่บ้านทั้งหมด ประมาณ 14,986 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำกิน (ไร่หมุนเวียนปีปัจจุบันและไร่ซาก) ประมาณ 3,680 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัยและสวนหลังบ้าน 56 ไร่ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ประมาณ 11,000 ไร่ พื้นที่ป่าใช้สอยประมาณ 250 ไร่ (โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน, 2540)

บ้านห้วยฮี้เป็นหมู่บ้านที่ไม่มีพื้นที่นา ทุกครัวเรือนยังชีพได้ด้วยการทำไร่ข้าวแบบที่เรียกว่า “ไร่หมุนเวียน” (Rotational Swiddening System หรือ Cyclical Bush Fallow Agriculture) โดยพื้นที่ปลูกข้าวไร่จะเป็นแหล่งอาหารของครัวเรือน เนื่องจากวิธีการปลูกข้าวไร่นั้นพวกเขาจะผสมเมล็ดพืชอาหารนานาชนิดเข้าไปด้วย ซึ่งพืชแต่ละชนิดก็จะเจริญเติบโตเก็บเกี่ยวเป็น

อาหารได้ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน พืชเหล่านั้นมีมากถึง 30-40 ชนิด เช่น ข้าวโพด ถั่ว แดง พักทอง พืชผักกินใบ มัน เป็นต้น ระบบการทำไร่ดังกล่าวอาศัยน้ำฝน

สำหรับแหล่งน้ำเพื่ออุปโภคบริโภคชาวบ้านห้วยฮี้ใช้การต่อน้ำจากภูเขา เรียกว่า “ประปาภูเขา” โดยต่อท่อเข้ามาเก็บกักที่ถังพักน้ำและต่อผ่านท่อส่งน้ำไปให้ทุกครัวเรือน ใช้คืมอาบ น้ำที่ใช้คืมชาวบ้านจะใช้วิธีคืมเก็บใส่ขวดหรือกระบอกไม้ไผ่ไว้ หรือคืมผสมน้ำชาคืม จากการสำรวจพบว่า ชาวบ้านมีน้ำใช้อุปโภคบริโภคตลอดปี ไม่ขาดแคลน

2. ประวัติการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

กลุ่มผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ได้แก่ พ่อเผ่าพะวิ ลุงมน ลุงตะโบ เล่าว่าบ้านห้วยฮี้ที่ตั้งอยู่ปัจจุบันตั้งมาเมื่อปี พ.ศ.2516 เท่าที่กลุ่มผู้อาวุโสจำได้ ก่อนจะมาตั้งหมู่บ้านห้วยฮี้ ชุมชนมีการอพยพโยกย้ายมาแล้ว 3 ครั้ง ครั้งแรกสุดหมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ตั้งในปัจจุบัน บริเวณใกล้ลำห้วยชื่อ “เหล่อปู้ตี” อยู่กัน 3 หลังคาเรือน ลุงมนและลุงตะโบ เกิดที่นั่น ซึ่งนับย้อนไปก็ประมาณ 60 ปี ตามอายุของลุงทั้งสอง ต่อมาได้ย้ายขึ้นมาทางทิศเหนือบริเวณลำห้วยอีกสายหนึ่ง ชื่อว่า “หล่าวาไกล” มีนายดีเบอะ เป็นผู้นำธรรมชาติที่เรียกว่า “ฮือโจ” นับถือผี ดีเบอะมีลูกชายสามคน คือ ต่าปะ ลุงมน และลุงตะโบ เมื่อดีเบอะตาย ต่าปะจึงสืบทอดตำแหน่งฮือโจแทน เมื่อประมาณ 30 ปีก่อน (ประมาณ พ.ศ.2510) มีการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโปแตสแตนท์เข้ามาถึงหมู่บ้าน เมื่อฮือโจคนเดิมเสียชีวิตจึงย้ายขึ้นทิศเหนืออีกครั้งหนึ่ง ตรงบริเวณลำห้วยชื่อ “กลอไกล” ใกล้ ๆ กับที่ตั้งหมู่บ้านปัจจุบัน ซึ่งที่ตั้งปัจจุบันนี้แต่เดิมเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็นพื้นที่ทำสวนปลูกไม้ผล ปลูกผัก เพราะมีพื้นที่กว้าง มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านเคยคิดจะย้ายหมู่บ้านมาตรงนี้แต่กลัวผี ตอนหลังเมื่อเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์จึงไม่กลัวและได้ย้ายหมู่บ้านมาตั้งบริเวณปัจจุบันนี้เมื่อปี พ.ศ.2516 โดยช่วงแรกมีชาวบ้านอาศัยอยู่ทั้งหมด 10 หลังคาเรือน ประชากรทั้งหมดประมาณ 94 คน และเพิ่มมากขึ้นจวบจนปัจจุบัน

3. สภาพทางเศรษฐกิจ

3.1 ประชากรและอาชีพ

หมู่บ้านห้วยฮี้มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด 23 หลังคาเรือน ประกอบด้วย 25 ครอบครัวมีลักษณะการประกอบอาชีพและวิถีการผลิตดังนี้

การทำไร่ การทำไร่ข้าวถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดของทุกครอบครัว ทั้งนี้เพราะข้าวเป็นหลักประกันของความมั่นคงเป็นหลักประกันว่าจะมีกิน ซึ่งจะให้มีข้าวกินได้นั้นชาวบ้านต้องปลูกข้าวไร่เพียงอย่างเดียวเนื่องจากบ้านห้วยฮี้ไม่มีพื้นที่นา ในการทำไร่นั้นชาวบ้านจะ

ปลูกพืชอาหารนาชนิดลงไปด้วย เช่น ข้าวโพด ถั่วต่าง ๆ แดง พักทอง ผักกินใบหลายชนิด งา มันหลายชนิด พริก โดยปลูกข้าวเป็นพืชหลัก ผลผลิตที่ได้จะใช้เพื่อบริโภคเป็นส่วนใหญ่ที่เหลือก็จะขายให้เพื่อนบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง บางครั้งก็แจกจ่ายให้กับคนภายนอกที่คุ้นเคย อย่างไรก็ตามเหตุผลหลักของการทำไร่ข้าวนี้มุ่งเพื่อการผลิตอาหารไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือนมากกว่าการผลิตเพื่อขาย

ลักษณะการทำไร่ของชาวบ้านห้วยฮี้จัดอยู่ในประเภทที่เรียกว่าไร่หมุนเวียน เหมือนกับลักษณะการทำไร่ของหมู่บ้านปกากะญอทั่วไป กล่าวคือ เป็นการปลูกข้าวไร่และพันธุ์พืชอื่น ๆ โดยวิธีการโค่นแล้วเผา โดยทำการเพาะปลูกในพื้นที่หนึ่งเป็นเวลาหนึ่งฤดูเพาะปลูกแล้วย้ายไปปลูกในพื้นที่อื่นในปีถัดไป และจะปล่อยให้พื้นที่ไร่เก่าฟื้นตัวเพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินตามธรรมชาติขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะใช้เวลา 6-8 ปีขึ้นไป จะเวียนกลับมาทำไร่ในพื้นที่เดิมโดยหมุนเวียนต่อเนื่องกันไป

การเลี้ยงสัตว์ ทุกครัวเรือนของบ้านห้วยฮี้มีการเลี้ยงสัตว์และสัตว์ที่เลี้ยงกันทุกครัวเรือน ได้แก่ หมูและไก่ ซึ่งถือเป็นสัตว์คู่บ้านของคนปกากะญอมาตั้งแต่อดีตกาล เนื่องจากต้องใช้ในการประกอบพิธีกรรม ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะไม่มีประกอบพิธีกรรมเพราะเปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์แล้วก็ตาม ไก่และหมูก็ยังคงเป็นสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหาร เพราะฆ่ากินได้ง่าย และมีรสชาติอร่อย นอกจากหมูและไก่แล้ว สัตว์เลี้ยงที่ถือว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจของหมู่บ้าน ได้แก่ ควายและแพะ ไม่มีการเลี้ยงวัวที่หมู่บ้านห้วยฮี้ จากการศึกษาพบว่าสัตว์เลี้ยงของชาวบ้านนั่นเองเป็นที่มาของรายได้หลักที่สำคัญกล่าวคือ หมูและไก่ นอกจากจะมีไว้กินแล้วก็ยังขายได้ง่าย ทั้งซื้อขายกันเองในหมู่บ้านและขายให้คนภายนอกได้แก่คณะเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ขึ้นมาหรือผ่านมาที่หมู่บ้าน รวมทั้งเพื่อนบ้านชาวม้งและลีซอที่ชอบขึ้นมาหาซื้อไก่และหมูอยู่เป็นประจำ ในการขายหมูและไก่ชาวบ้านจะขายเป็นตัวใช้วิธีประมาณด้วยสายตา ซึ่งไก่จะมีราคาตัวละ 50-120 บาทและหมูราคา ตั้งแต่ 300 บาท ไปจนถึง 4,000 บาท ส่วนควายนั้นตามปกติก็จะขายกันปีละครั้งในช่วงฤดูหลังเกี่ยวข้าว ทุก ๆ ปีจะมีพ่อค้าขึ้นมารับซื้อควายถึงหมู่บ้าน ราคาเฉลี่ยควายตัวละ 7,000-13,000 บาท สำหรับแพะเป็นสัตว์เลี้ยงซึ่งชาวบ้านเพิ่งจะมีประสบการณ์ในการเลี้ยงประมาณ 1 ปีเท่านั้น ทั้งนี้โดยการแนะนำของหน่วยงานเร่งรัดพัฒนาชนบท แต่เนื่องจากแพะค่อนข้างจะเลี้ยงยากในทัศนะของชาวบ้าน โดยชาวบ้านลงความเป็นว่าแพะเป็นตัวก่อปัญหาหากัดกินพืชผัก รวมทั้งไม้ผลที่ชาวบ้านปลูกไว้ในหมู่บ้าน ดังนั้นจากที่เคยเริ่มเลี้ยงแพะ 10 ตัว ในครั้งแรก ปัจจุบันจึงเหลือแค่ 2 ตัว เพราะชาวบ้านได้ส่งแพะคืนให้หน่วยงานเร่งรัดพัฒนาชนบทไปแล้ว สองตัวที่เหลือนี้ก็รอให้เจ้าหน้าที่มารับไปเช่นกัน สำหรับจำนวนสัตว์เลี้ยงในหมู่บ้านมีไก่จำนวน 208 ตัว หมูจำนวน 84 ตัว ควายจำนวน 43 ตัว และแพะจำนวน 2 ตัว

การใช้ประโยชน์จากป่า การพึ่งพาอาศัยและใช้ประโยชน์จากป่าถือเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งของชุมชนบ้านห้วยฮี้ ในอดีตการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรจากป่านั้นครอบคลุมปัจจัยทั้งสี่ของการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ในปัจจุบันก็เช่นเดียวกันเพียงแต่ระดับความเข้มข้นลงเท่านั้น จากการศึกษาบริบทชุมชน ทำให้ผู้วิจัยค้นพบลักษณะการใช้ประโยชน์จากป่าของชาวบ้านห้วยฮี้ที่สำคัญคือประการแรก ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อเป็นแหล่งอาหารและยารักษาโรค ชาวบ้านห้วยฮี้ยังมีการเก็บหา ถ้า ใช้ประโยชน์จากพืชและสัตว์ป่าบางชนิดมาใช้กินเป็นอาหาร พืชผักจากป่า เช่น ผักกูด เห็ดหลายชนิด หน่อไม้ หน่อหวาย ยอด ใบ และดอกของต้นไม้ป่า สัตว์ป่าที่ใช้เป็นอาหาร เช่น ไก่ป่า นกเขา เก้ง เม่น หมูป่า หอย ปู ปลา เป็นต้น ส่วนยารักษาโรคก็จะเป็นพืชสมุนไพรจากป่าจำพวก รากไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ มาใช้เป็นยารักษาอาการเจ็บไข้ เช่น “ตะลี้พะโค” เป็นชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้เปลือกและเนื้อไม้มาต้มกินยารักษาอาการปวดเมื่อย เป็นยาบำรุงเลือด บำรุงกำลัง เจริญอาหาร ลดอาการไข้ ตะลี้พะโค แปลว่า ยาหลวง ชาวบ้านเรียกกันว่า “ยาครอบจักรวาล” นอกจากนั้นยังมีพืชสมุนไพรอีกหลายชนิดที่ชาวบ้านนำมาผสมเป็นยาสมุนไพร จากการสำรวจพบว่ามีพืชสมุนไพรที่ชาวบ้านห้วยฮี้ใช้ประโยชน์มากถึง 77 ชนิด การได้มาซึ่งอาหารและยารักษาโรคจากป่าเหล่านี้ช่วยลดรายได้ที่ต้องซื้อหาจากในเมืองได้มากทีเดียว ประการที่สอง ชาวบ้านใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อการสร้างและซ่อมแซมบ้านเรือน ชาวบ้านจะใช้ไม้สนเป็นไม้สำคัญสำหรับการทำเสา โครงอาคารและฝาบ้าน ใช้ไม้ไผ่ทำฟาก ใช้เป็นไม้สนหรือใบปาล์มชนิดหนึ่งเรียกว่า “ตองก้อ” ทำหลังคา ประการที่สามใช้ประโยชน์จากป่าเพื่อทำเครื่องใช้ไม้สอย เครื่องเรือน และสีสำหรับย้อมเครื่องนุ่งห่ม ชาวบ้านห้วยฮี้ยังคงมีการใช้ไม้ไผ่ทำภาชนะทรงกระบอกใส่น้ำไว้ดื่ม ทำช้อน ทำถ้วย น้ำชา และใช้เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ รากไม้ หลายชนิดสำหรับย้อมสีผ้าเป็นสีต่าง ๆ เท่าที่ศึกษาได้ มีการใช้ไม้เหล่านี้มากถึง 25 ชนิด เพื่อใช้ในการย้อมสียังไม่พบว่าชาวบ้านห้วยฮี้ยึดอาชีพการหาผลิตภัณฑ์จากป่ามาขายแต่อย่างใด

การรับจ้างแรงงาน ชาวบ้านห้วยฮี้ที่มีอาชีพออกไปรับจ้างแรงงานนอกหมู่บ้านเป็นอาชีพหลักมีทั้งหมด 5 คน ที่เหลือจะเป็นการรับจ้างแบบเฉพาะกิจและตามฤดูกาล เช่น รับจ้างเป็นแรงงานให้หน่วยเร่งรัดพัฒนาชนบท เป็นลูกจ้างของหน่วย

การปลูกไม้ผลและพืชเศรษฐกิจ บ้านห้วยฮี้เริ่มมีการปลูกพืชเศรษฐกิจในลักษณะทดลองอันเป็นการหาทางเลือกเพื่อเพิ่มรายได้เมื่อ 2 ปีที่ผ่านมาเอง โดยชาวบ้านจำนวน 5 ราย ได้ทดลองปลูกเผือกเพื่อขายหัว และปลูกถั่วมะแฮะเพื่อขายเมล็ดพันธุ์ โดยปลูกในพื้นที่ส่วนถาวรใกล้หมู่บ้าน ผลผลิตเผือกได้ผลดีและมีพ่อค้าผ่านเข้ามาซื้อถึงในหมู่บ้าน สำหรับถั่วมะแฮะ ชาวบ้านได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากเจ้าหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดินให้ชาวบ้าน

ปลูกในแปลงข้าวไร่ ผลผลิตที่ได้ก็ขายคืนให้กับเจ้าหน้าที่กิโลกรัมละ 10 บาท ผลผลิตส่วนหนึ่งนำมาใช้เป็นอาหารไก่และหมู ส่วนไม้ผลที่ปลูกนั้นมีมะม่วง ขนุน มะละกอ ส้มโอ มะขาม มะนาว ซึ่งปลูกบริเวณสวนหลังบ้านเป็นการปลูกไว้กินในหมู่บ้าน การปลูกมีทั้งตั้งใจปลูกและมีทั้งปลูกโดยไม่ตั้งใจ คือ กินผลแล้วโยนเมล็ดทิ้งไว้ให้งอกขึ้นมาเอง

3.2 การถือครองที่ดิน โดยพศุคินัยหมู่บ้านห้วยฮ้างจะมีการถือครองที่ดินรอบบ้านเท่านั้น ไม่มีการถือครองพื้นที่สำหรับทำไร่ ที่ทำไร่จะไม่ถือว่ามีใครเป็นเจ้าของ แต่ถือว่าเป็นที่ดินที่ชาวบ้านทุกคนจะต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน ในแต่ละปีเมื่อถึงฤดูทำไร่ก่อนจะมีการเลือกพื้นที่ชาวบ้านจะมีการประชุมตกลงกันก่อนแล้วจะใช้วิธีการไปช่วยกันแล้ววางแบ่งที่ปลูกข้าวกันตามความสมัครใจ และตามจำนวนแรงงานและสมาชิกในครอบครัว ยังไม่พบว่าเคยมีการขัดแย้งหรือตกลงกันไม่ได้เกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ทำไร่แต่ประการใด

3.3 การค้าขาย ในหมู่บ้านห้วยฮ้างมีร้านค้าของชำเล็ก ๆ อยู่ร้านเดียวขายของจำพวก ปลากระป๋อง บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป เทียนไข สบู่ และสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น ส่วนใหญ่จะขายให้กับคนในหมู่บ้านเป็นหลัก สิ่งที่ไม่ขายในหมู่บ้านก็คือเหล้าซึ่งเป็นกฎหมายห้ามของชาวบ้าน ทั้งการห้ามขายและห้ามดื่มเหล้าในหมู่บ้าน

3.4 สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้านห้วยฮ้างยังไม่มีไฟฟ้าใช้จะมีก็แต่ไฟฟ้าพลังแสงอาทิตย์ซึ่งติดตั้งอยู่ที่โรงเรียนเพื่อใช้กับระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม ชาวบ้านและเด็กๆ ใช้เป็นสถานที่ชมโทรทัศน์ และใช้ประโยชน์จากแบตเตอรี่เพื่อประจุไฟสำหรับไฟฉาย นอกจากนั้นก็ยังมีโทรทัศน์ 1 เครื่อง ที่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน มีรถยนต์ 1 คัน ใช้รับจ้างขนส่งของและรับส่งชาวบ้านในหมู่บ้าน และบ้านใกล้เคียง ไป-กลับ แม่ฮ่องสอน มีรถจักรยานยนต์ 5 คัน มีเจ้าหน้าที่ไปรษณีย์ หมู่บ้าน 1 คน ไม่มีโทรศัพท์

4. ลักษณะทางสังคม

4.1 วิถีชีวิตด้านการผลิต

วิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านห้วยฮ้างยังมีลักษณะเหมือนชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (สกอร์) ในระบบสังคมเกษตรแบบเลี้ยงตนเองเป็นหลักทั่วไป กล่าวคือชุมชนห้วยฮ้างมีการดำรงชีวิตที่ผูกพันและพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก มีแบบแผนการทำไร่แบบหมุนเวียนใช้เทคโนโลยี และภูมิปัญญาการผลิตแบบพื้นบ้านที่พึ่งพาตนเองสูง ใช้เครื่องมือ/ความรู้และอุปกรณ์ที่ชุมชนประดิษฐ์คิดค้นและถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน เช่น มีด จอบ เข็ม ครกตำข้าว กระด้ง ฝัดข้าว กระบุง ตำหรับใส่ของ เครื่องมือปั่นฝ้าย อุปกรณ์ทอผ้า อุปกรณ์ตีเหล็ก เป็นต้น เครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตด้านการผลิตที่พึ่งตนเองได้สูงมาก

ชาวบ้านห้วยฮี้สามารถที่จะผลิตทุกอย่างที่จำเป็นในการดำรงชีวิตได้เองแทบทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นข้าวและพืชอาหารจากไร่ ผักและพืชสมุนไพรจากป่า เนื้อสัตว์จากการเลี้ยง หมู ไก่ ควาย ผลไม้จากป่าและสวน หลังบ้าน จะซื้อก็แต่สิ่งจำเป็นไม่กี่อย่าง เช่น เกลือ น้ำตาล เส้นด้ายที่ใช้ทอผ้า และเสื้อผ้าจากในเมือง ซึ่งเข้ามาแทนที่การปลูกฝ้าย ปั่นด้าย ทอผ้าใช้เอง เพราะชาวบ้านเห็นว่าสะดวกและเหนื่อยน้อยกว่าการลงแรงปลูกด้ายเอง ทั้งนี้ไม่รวมไปถึงยารักษาโรคหลายประเภทที่ชาวบ้านต้องซื้อหาเพราะให้ผลระงับอาการได้รวดเร็วกว่ายาสมุนไพร เช่น ยาจำพวกยาแก้ปวด เป็นต้น

4.2 ประเพณี

นับตั้งแต่บ้านห้วยฮี้ได้เปลี่ยนจากการนับถือผีแบบชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงทั่วไปมานับถือศาสนาคริสต์นิกายโปแตสแตนท์ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2510 ทำให้ชุมชนได้มีการปรับพฤติกรรมตามประเพณีสำคัญที่ชุมชนบ้านห้วยฮี้ถือปฏิบัติ ได้แก่ การไปโบสถ์ในวันอาทิตย์ ประเพณีปีใหม่ และคริสต์มาส ซึ่งถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปี ทั้งยังเป็นโอกาสที่ญาติพี่น้องและมิตรสหายทั้งที่อยู่ในชุมชน โดยเฉพาะคนที่อยู่ต่างชุมชนจะได้มีโอกาสพบปะเฉลิมฉลองประจำปี หลังฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งนอกจากจะพบปะกันแล้วยังได้มีการจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับการทำมาหากินและการบริหารงานภายในคริสต์จักรระหว่างหมู่บ้านด้วย สำหรับประเพณีที่เป็นพิธีกรรมของชุมชนเดิมไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงผีก่อนทำไร่ เลี้ยงข้าวใหม่ “พอคิละ” หรือประเพณีการมัดถือ (กัจจือ) ซึ่งทำมาแต่เดิมนั้นไม่มีการปฏิบัติแล้ว สำหรับบ้านห้วยฮี้จะเหลือก็แต่ประเพณีการลงแขก (เอามื้อ) ซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันในการทำไร่โดยใช้แรงงานจากเพื่อนบ้านเท่านั้น

4.3 การศึกษา

ชาวบ้านห้วยฮี้ ที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าเรียนหนังสือในระบบโรงเรียน ส่วนผู้ที่อายุต่ำกว่านั้นส่วนใหญ่จะจบการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งในจำนวนนั้นผู้ชายจะมีสัดส่วนสูงกว่าผู้หญิง สำหรับเด็กปัจจุบันมีเด็กในหมู่บ้านที่กำลังเรียนหนังสือทั้งหมดประมาณ 76 คน อยู่ระหว่าง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6	จำนวน 49 คน
ชั้นมัธยม 1-3	จำนวน 18 คน
ชั้นมัธยม 3 ขึ้นไป	จำนวน 8 คน

ปัจจุบันโอกาสทางการศึกษาเปิดกว้างมากขึ้น เด็กที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พ่อแม่จะส่งให้เรียนต่อที่โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์แม่ฮ่องสอนหรือโรงเรียนสอนนักศึกษาซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด ส่วนในระดับอาชีวศึกษา มีวิทยาลัยอาชีวชาวมินทรราชินีแม่ฮ่องสอน

เปิดสอนตั้งแต่ ปวช. 1- ปวช. 3 ในปี 2540 มีเด็กจากบ้านห้วยฮี้ เรียนจบจากวิทยาลัยนี้ 1 คน ในหมู่บ้านมีโรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ คือ โรงเรียนบ้านห้วยฮี้ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2526 ปัจจุบันเปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โดยจะเปิดสอนปีเว้นปี คือ ปีหนึ่ง เปิด ป.1, ป.3 และ ป.5 อีกปีหนึ่งก็จะเปิด ป.2, ป.4 และ ป.6 เนื่องจากมีนักเรียนไม่มากนัก และมี ครูเพียง 2 คน

ชาวบ้านห้วยฮี้มีทัศนคติที่คิดต่อการศึกษาล้วนใหญ่เห็นว่าควรส่งลูกให้เรียนหนังสือในชั้นสูง ๆ และยังมีความคิดว่าลูกหลานที่เรียนจบมาควรจะได้กลับมาช่วยพัฒนาหมู่บ้านด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ลูกหลานส่วนใหญ่จะเข้าเรียนในระบบโรงเรียนแต่บ้านห้วยฮี้ก็ยังมี การสอนภาษากะเหรี่ยง โดยชาวบ้านผู้รู้ทำหน้าที่สอนให้ทุกวันอาทิตย์ และชาวบ้านยังให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดความรู้โดยประสบการณ์จริง เช่น พาลูกไปไร่ ไปป่า เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตดั้งเดิมอีกด้วย การศึกษานอกระบบมีความสำคัญต่อชาวบ้านห้วยฮี้เป็นอย่างมากมาตั้งแต่อดีต ทั้งนี้เพราะก่อนหน้าที่จะมีโรงเรียนประถมศึกษาเกิดขึ้นในหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านห้วยฮี้จะเรียนรู้การดำรงชีวิตแบบพ่อแม่สอนลูก เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เช่น เรียนการปลูกข้าว เรียนการเลี้ยงสัตว์ เรียนการถักทอเสื้อผ้า เรียนรู้เรื่องยาสมุนไพรรักษาโรค ฯลฯ แม้ปัจจุบันจะมีโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านแล้ว แต่การศึกษานอกระบบอันเป็นระบบการศึกษาตลอดชีวิตก็ยังคงมีบทบาทสำคัญสำหรับคนห้วยฮี้

4.4 การสาธารณสุข

จากข้อมูลแม่บ้านด้านสาธารณสุข พบว่าร้อยละ 70 ของชาวบ้านมีปัญหาเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ รองลงมาคือ โรคพยาธิ และคอพอก สำหรับโรคทางเดินหายใจนั้น มีสาเหตุการสูบบุหรี่และการใช้ชีวิตประจำวัน ซึ่งชาวบ้านใช้ไม้พินทุ้มและใช้ห้องครัวเป็นสถานที่พบปะกินน้ำชา พูดคุยกัน รวมทั้งใช้ห้องครัวเป็นที่นอนด้วย ส่วนควันตามฤดูกาลนั้นจะเกิดจากการเผาไร่ อย่างไรก็ตามหากพิจารณาโดยรวมพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีสุขภาพแข็งแรงดี เพราะมีการออกกำลังกายโดยการทำงานในชีวิตประจำวัน มีพฤติกรรมการรับประทานอาหารที่ดีพอสมควร คือ ชาวบ้านจะนิยมรับประทานอาหารที่ปรุงสุกใหม่ ๆ นิยมดื่มน้ำต้ม โดยเฉพาะน้ำชา รวมทั้งอาหารที่รับประทานก็มีคุณค่าทางอาหารพอสมควร เช่น ข้าวซ้อมมือ ผักต่างๆ จากป่า รวมทั้งเนื้อสัตว์ ซึ่งใช้วิตามินและโปรตีน

ในส่วนพฤติกรรมการดูแลสุขภาพนั้นชาวบ้านจะใช้ทั้งยาสมุนไพรและยาแผนปัจจุบัน ที่ใช้มากคือยาสมุนไพรที่เรียกว่า “ตะสีพะโด” หรือยาหลวง หมายถึงใหญ่หลวง มีสรรพคุณครอบจักรวาล ส่วนยาแผนปัจจุบันนั้นจะได้มาจากสถานีอนามัยซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 10 กิโลเมตร สถานีอนามัยเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านใช้บริการตรวจรักษาอาการเจ็บป่วยที่

ไม่รุนแรงมากนัก แต่หากป่วยมากหรือคลอดบุตรชาวบ้านจะเลือกใช้บริการ โรงพยาบาลศรีสังวาลย์ ในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน

นอกจากนั้นในหมู่บ้านยังได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้ตั้งกองทุนต่าง ๆ เพื่อการสาธารณสุขของหมู่บ้าน เช่น กองทุนเกลือ กองทุนโภชนาการ กองทุนยาและสุขภาพประจำหมู่บ้าน และบ้านห้วยฮี้มีส้วมครบทุกหลังคาเรือน

5. ลักษณะการปกครองและการเมืองชุมชน

5.1 ลักษณะการปกครอง

บ้านห้วยฮี้มีสถานภาพการปกครองเป็นหมู่บ้านหลัก หมู่ที่ 8 ขึ้นอยู่กับตำบลห้วยปู่ลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน หมู่บ้านห้วยฮี้ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นหมู่บ้านหลักตามพระราชบัญญัติปกครองท้องที่เมื่อปี 2527 มีนายจันทพล ตาหม้อหล่อ เป็นผู้ใหญ่บ้านมีกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสองคนและกรรมการหมู่บ้านอีกแปดฝ่าย คือฝ่ายปกครอง ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายป้องกัน ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายสวัสดิการ ฝ่ายการคลัง และฝ่ายพัฒนาสตรี ผู้ใหญ่บ้านจะมีหน้าที่หลักในการเป็นตัวแทนของชุมชนเพื่อติดต่อกับส่วนราชการทั้งในระดับตำบลและอำเภอ ปัจจุบันตำบลห้วยปู่ลิงได้ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านจึงได้เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดยตำแหน่ง และมีสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จากการเลือกตั้งของชาวห้วยฮี้อีกสองคน นอกจากลักษณะการปกครองแบบทางการที่ได้กล่าวแล้วหมู่บ้านห้วยฮี้ยังมีรูปแบบการปกครองทางสังคมที่ยังคงใช้ระบบผู้อาวุโส และลำดับชั้นของเครือญาติมาเป็นกลไกในการจัดการรับสมาชิกในชุมชนอยู่ด้วย จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านทั้งหมดมีความเกี่ยวพันเป็นเครือญาติกัน ทั้งโดยสายเลือดและโดยการแต่งงาน ดังนั้นผู้อาวุโสที่หมู่บ้านให้ความเคารพจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการตัดสินใจภายในชุมชนหาใช่บทบาทของผู้ใหญ่บ้านหรือกรรมการหมู่บ้านอย่างเดียว ผู้อาวุโสที่ชาวบ้านให้ความนับถือ ได้แก่ ลุงพะวิ ลุงมน และลุงตะโย

บ้านห้วยฮี้ยังมีหมู่บ้านบริวารหนึ่งหมู่บ้าน มีหลังคาเรือนทั้งหมด 5 หลังคาเรือน ชื่อว่า “บ้านน้ำสุхайใจ” ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้านและอยู่ในเขตอุทยาน ซึ่งบ้านน้ำสุхайใจมีผู้นำของตนเอง มีฐานะเป็นช่วยผู้ใหญ่บ้าน

5.2 ลักษณะทางการเมือง

แม้ว่าจะมีระบบของความเป็นเครือญาติและการเคารพผู้อาวุโสด้วยกันแต่ก็มิได้หมายความว่า จะไม่มีการเมืองภายในชุมชนบ้านห้วยฮี้ ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจที่เกี่ยวกับผลประโยชน์จากภายนอกนั้นชาวบ้านจะมอบความไว้วางใจให้เป็นบทบาทของผู้ใหญ่บ้านและกรรมการหมู่บ้าน

ซึ่งในระยะหลังหน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้ามาทำงานพัฒนาหมู่บ้านพร้อมกับงบประมาณทำโครงการต่าง ๆ ก่อนข้างมาก เช่น งบประมาณโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการส่งเสริมอาชีพและโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งงบประมาณตามโครงการเหล่านี้ บางครั้งส่งผลให้ผู้ใหญ่บ้านเผลอไปลดเอาประโยชน์เข้าตัวเองทำให้ชาวบ้านไม่พอใจจนถึงกับมีการลงชื่อเพื่อให้ปลดผู้ใหญ่บ้านออกจากตำแหน่งมาแล้ว แต่ในที่สุดก็สามารถรอมชอมกันได้ อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้ใหญ่บ้านมีคู่แข่งทางการเมืองที่ได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้านจำนวนหนึ่ง ให้มาเป็นคู่แข่งช่วงชิงตำแหน่งแทนผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ทั้งสองกลุ่มแสดงบทบาทตรวจสอบซึ่งกันและกัน และพยายามพิสูจน์ตัวเองในความเสียสละและความเป็นผู้นำต่อชาวบ้านมากขึ้น

6. สถานการณ์เรื่องการท่องเที่ยวในชุมชน

6.1 ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในชุมชน จากการศึกษาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนโดยโครงการพัฒนาที่สูงไทยเขermann ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพบว่าบ้านห้วยฮี้มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวที่น่าสนใจดังนี้

ศักยภาพทางธรรมชาติ บริเวณโคยรอบของหมู่บ้านจะมีลักษณะของความหลากหลายทางธรรมชาติสูงสภาพป่าอุดมไปด้วยพืชพรรณนานาชนิดกระจายอยู่ตามความสูงของพื้นที่สามารถจำแนกเส้นทางเดินป่าและชมธรรมชาติในหมู่บ้านและเชื่อมระหว่างหมู่บ้านข้างเคียงได้หลายเส้นทาง แต่ละเส้นทางก็จะมีสภาพความน่าสนใจทางธรรมชาติที่ถือเป็นศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติได้ 3 เส้นทาง คือเส้นทางแรก เรียกว่าเส้นทางเดินป่าและชมธรรมชาติ “คอยปุย” สภาพเส้นทางประกอบด้วยประเภทป่าที่น่าสนใจคือป่าดิบเขาแล้งกระจายอยู่ที่บริเวณความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตร มีพันธุ์ไม้ที่เด่น ได้แก่ ต้นก่อหนู ซึ่งเป็นไม้ที่มีกล้วยไม้نانาชนิดขึ้นอยู่ สนสามใบ เมียงคอย ต้นน้ำเต้าฤๅษี เอื้องมอนไข่ เห็ดหลินจือ เป็นต้นประเภท ต่อมาคือ ป่าดิบเขาชื้น กระจายอยู่ที่บริเวณความสูงตั้งแต่ 1,500-1,600 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล พันธุ์ไม้ที่เด่น ได้แก่ ต้นเหมือดคน จำปีป่า ดอกส้มปี กล้วยไม้รองเท้านารี เอื้องแจชะ วานไก่อแดง และมอสที่ขึ้นตามลำต้นและกิ่งของต้นไม้ใหญ่. ป่าอีกประเภทหนึ่งคือ ประเภทป่าที่เรียกว่าป่าสนกิ่งอัลไพน์ของป่าเขตอบอุ่นกระจายอยู่ร่วมกับป่าดิบเขาชื้นจนถึงยอดคอยปุย ซึ่งมีความสูง 1,710 เมตร มีพันธุ์ไม้ที่เด่น เช่น กุหลาบพันปีสีขาว ดอกหญ้า และดอกไม้ป่านานาชนิดนอกจากนั้นบริเวณ ยอดคอยปุยยังมีลักษณะของทุ่งหญ้าที่มีความสวยงามตามธรรมชาติและวิวทัศนียภาพรอบที่สวยงาม มีนกนานาชนิดเหมาะสำหรับจัดกิจกรรมดูนก ยังมีสัตว์ป่าหลายชนิดที่พบเห็นได้และสามารถดูร่องรอยได้

เส้นทางที่สอง คือ เส้นทางชมตามธรรมชาติห้วยฮี้-ห้วยกุ่ม-ห้วยปูลิง บริเวณนี้จะอยู่ต่ำกว่าเส้นทางแรกเพราะจะเป็นการเดินลงจากคอกยู่ถ้ำห้วย มีประเภทป่าที่แตกต่างจากเส้นทางแรก ที่น่าสนใจคือป่าดิบเขาแล้งผสมป่าผลัดใบกระจายอยู่ที่ความสูงตั้งแต่ 1,000 เมตรลงมาถึง 800 เมตร เนื้อระดับน้ำทะเล มีพันธุ์ไม้ป่าที่ชาวบ้านใช้เป็นสมุนไพรและพืชอาหารนาชนิด รวมทั้งปรัง หวาย และสีสรรของไม้ป่า สัตว์ป่า นก และแมลง ป่าประเภทต่อมาคือป่าผลัดใบประเภทป่าเต็งรัง พบตั้งแต่ความสูง 800 เมตร ลงมาถึง 500 เมตรเนื้อระดับน้ำทะเล พันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ ต้นรังป่า อีกประเภทหนึ่งคือ ป่าผลัดใบประเภทป่าเบญจพรรณ กระจายอยู่บริเวณลำห้วย ความสูงระดับ 500-700 เมตร มีพันธุ์ไม้เด่น ได้แก่ ไม้แดง ตะแบก ประดู่ สัก ไข่ กล้วยป่า เฟิร์น ซึ่งจะมีความหลากหลายของพืชอาหารที่ชาวบ้านใช้เก็บกินสูงมาก

เส้นทางที่สาม คือ เส้นทางห้วยฮี้-น้ำตกห้วยปูลิง-ผาบัง เส้นทางนี้จะเป็นเส้นทางเดินเกาะตามลำห้วย สามารถจัดกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน เช่น จับปลา หาอาหารป่า ใช้ชีวิตในป่า และศึกษาธรรมชาติ-วัฒนธรรมการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ การพักผ่อนกลางป่า สภาพป่าจะเป็นประเภทที่เรียกว่าป่าดิบเขาบริเวณลำห้วยระดับต่ำ เป็นป่าดิบเขาซึ่งเรียกว่าป่าผลัดใบ ป่านี้จะติดอยู่กับลำห้วยใบไม้เขียวตลอดปี มีไม้เด่น คือ ชมพูป่า ตะเคียน มะคะ เฟิร์น เถาวัลย์ และพันธุ์พืชสมุนไพรนาชนิด ทั้งสามเส้นทางสามารถพบเห็นนกนานาชนิด เช่น นกเอี้ยงถ้ำ นกปรอดหัวจุก ไก่ป่า นกกระลาหัวหงอก นกพญาไฟใหญ่ นอกแซงแซว นกกก นกบั้งรอกใหญ่ นกหัวขวานใหญ่ สีดำ นกพิราบป่า นกเขาเขียว ฯลฯ สัตว์ป่าที่พบเห็น ได้แก่ เก้ง หมูป่า ชะนี อีเห็น ลิงลม กระรอก กระต่าย เต่า งูเหลือม งูเขียว และปลานานาชนิด ผู้วิจัยได้มีโอกาสเดินสำรวจเส้นทางร่วมกับชุมชนหลายครั้งพบว่าจุดสนใจสำคัญและถือเป็นศักยภาพทางธรรมชาติอย่างหนึ่งของบ้านห้วยฮี้ก็คือ นกมีนนานาชนิดที่พบในระหว่างการเดินทางซึ่งความหลากหลายชนิดและจำนวนของนกสามารถเป็นเครื่องชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของป่าได้ จากการเดินสำรวจอย่างเร่งด่วน โดยผู้วิจัยและคณะคุณจากกลุ่มเบิร์ดเฟรนด์ จังหวัดเชียงใหม่ พร้อมด้วยคุณธนพล สาระนาค นักวิชาการป่าไม้ จากเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ยมฝั่งขวา ในช่วงฤดูแล้งของเดือนมีนาคม 2541 ซึ่งการเดินสำรวจร่วมกับชาวบ้านในช่วงดังกล่าวได้ใช้เวลาเพียงประมาณ 3 ชั่วโมง แต่ได้พบนกชนิดต่าง ๆ มากถึง 33 ชนิด ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าป่าผืนนี้มีความหลากหลายของชนิดและจำนวนนกสูงมากแม้จะเป็นช่วงฤดูแล้งก็ยังพบนกมากเพียงนี้ ชนิดนกที่พบทั้งสามสิบสามชนิดมีดังนี้

1. นกพญาไฟใหญ่	2. นกปรอดเทาหัวขาว
3. นกเหยี่ยวขาว	4. นกปรอดหัวโขน
5. นกขมิ้นน้อยธรรมดา	6. นกตี๊ดแก้มเหลือง
7. นกแซงแซวหางปลา	8. นกหัวขวานด่างแคะ

9. นกปรอดภูเขา	10. นกหัวขวานต่างหัวแดงอกลาย
11. นกกินเลือกเหลือง	12. นกตั้งล้อ
13. นกโพระดกอกสีฟ้า	14. นกกก
15. นกกระทาดงคอสีแสด	16. นกแก๊ก
17. นกกระทาดงคอสีน้ำตาล	18. นกจาบคาเล็ก
19. ไก่ฟ้าหลังขาว	20. นกกระเต็นอกขาว
21. นกจับแมลงหัวเทา	22. นกบั้งรอกใหญ่
23. นกจับแมลงสีฟ้า	24. นกเขาหลวง
25. ไก่ป่า	26. นกคิ๊ดใหญ่
27. นกกระรางหัวหงอก	28. นกสาธิตาเขียว
29. นกกระเบื้องผา	30. นกแซงแซวบ่วงใหญ่
31. นกกลางเขนน้ำหลังเทา	32. นกลีซมพวงสวน
33. นกเลื้อแมลงปีกแดง	

ศักยภาพทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนบ้านห้วยฮั้งยังมีลักษณะที่สัมพันธ์แนบแน่นกับธรรมชาติ อีกทั้งมีรูปแบบการใช้ชีวิตและเนื้อหาของวัฒนธรรมการพึ่งพาตนเองสูง กล่าวคือศักยภาพทางวัฒนธรรมของคนห้วยฮั้งซึ่งเป็นคนที่เรียกตนเองว่าปกากะญอ ที่สำคัญอีกประการหนึ่งอันเป็นหลักกำกับพฤติกรรมของพวกเขา ก็คือการที่พวกเขาที่มีความเชื่อถือเป็นตำนานว่าอาณาจักรของปกากะญอไม่ใช่โลกนี้ ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นเพื่อแสวงหาอำนาจกัน แต่อยู่ร่วมกันแบบฉันพี่น้องอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลผสมกลมกลืน ไม่คิดว่าบนพื้นโลกหรือผืนแผ่นดินนี้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่เป็นของส่วนรวม การมีแนวคิดนี้จึงทำให้ชาวบ้านห้วยฮั้งมีนิสัยรักสงบโดยที่ผู้มาเยือนสามารถสัมผัสได้ถึงความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัยและสงบ

ความงดงามทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของหมู่บ้านห้วยฮั้งมีอยู่อีกหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในส่วนสำคัญพอสังเขปได้ดังนี้

(1) บ้านเรือนและการอยู่อาศัย ลักษณะการตั้งบ้านเรือนของคนห้วยฮั้งจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มบนชัยภูมิที่มีสภาพพื้นที่เป็นเนินในหุบเขาที่มีผืนป่าล้อมรอบหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านสงวนไว้เป็นป่าต้นน้ำ สามารถดึงน้ำจากลำธารธรรมชาติที่สูงกว่ามาใช้ได้ตลอดปีนับเป็นภูมิปัญญาในการเลือกชัยภูมิต่างหนึ่ง ลักษณะของบ้านที่สร้างนั้นแม้ว่าบ้านหลายหลังจะถูกปรับปรุงให้แน่นหนาถาวรขึ้น แต่ก็ยังคงองค์ประกอบของความเรียบง่าย เป็นสัดส่วน คือมีห้องครัวสำหรับทำอาหารที่แยกออกจากโถงของบ้าน ภายในห้องครัวจะมีเตาไฟที่ใช้ในการหุงต้มอาหารในขณะที่

เดียวกันก็เปรียบเสมือนตู้เย็นของคนเมืองที่ใช้เก็บถนอมอาหารหลายชนิด เช่น เนื้อแห้ง ผัก จำพวก เครื่องเทศ ซึ่งส่วนใหญ่จะมีกินสดๆ ก็เฉพาะฤดูฝน แต่ถ้าเก็บไว้เหนือเตาไฟก็จะถนอมไว้กินได้ ตลอดปี รวมไปถึงเมล็ดพันธุ์พืชชนิดต่าง ๆ เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง งา ถั่วต่าง ๆ เป็นต้น

(2) เสื้อผ้า ชาวบ้านห้วยฮี้ยังคงมีภูมิปัญญาในการทอเสื้อผ้าไว้ใช้เอง เพียงแต่ปัจจุบัน ไม่มีการปลูกฝ้าย หากแต่ใช้ค้ายสำเร็จรูปมาทอ การทอผ้าเป็นงานของผู้หญิง ในขณะที่ผู้ชายจะ ทำหน้าที่ซ่อมบ้าน ผู้หญิงก็จะดูแลถักทอเสื้อผ้าให้ครอบครัวเสื้อของคนปกากะญอมีเสน่ห์และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมตรงที่เรื่องราวของเสื้อและการแต่งกายที่สามารถบอกวัย สถานภาพและเพศได้ คือ เสื้อเด็กชายเรียกว่า “เซโพโกย” เสื้อหญิงสาวสีขาวบริสุทธิ์ เรียกว่า “เซวา” มีสองแบบ คือ “เซวาเซเค” มีลายและแถบตรงกลางระหว่างเอว ส่วนอีกแบบหนึ่งเรียกว่า “เซวาเสื้อเล็ก” ไม่มีลาย ไม่มีพู่ห้อย เสื้อชนิดนี้เมื่อเก่าจะคล้ายกระสอบในหนึ่ง การที่หญิงสาวใส่เสื้อสีขาวหมายถึง “ความบริสุทธิ์” คือเป็นวัยแห่งดอกไม้บาน เมื่อแต่งงานก็จะเปลี่ยนมาสวมเสื้อที่มีสีในลักษณะต่าง ๆ เรียกว่า “เซซุ” แทน สำหรับผู้ชายจะใส่เสื้อที่มี 2 ลักษณะ คือ อย่างแรกเรียกว่า “เซโหม้คา” มีลักษณะยาวลงมาถึงหัวเข่า ใช้สวมใส่เวลาเข้าป่าและหน้าหนาว อีกแบบหนึ่งคือ “เซกอ” มีสีแดง นิยมใส่ในงานพิธีต่าง ๆ และงานมงคล เหล่านี้เป็นเรื่องราวและความงดงามเกี่ยวกับเสื้อผ้า ซึ่งล้วนแต่น่าสนใจศึกษา จึงเป็นศักยภาพทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

(3) การใช้ชีวิตที่เคารพพึ่งพาและดูแลระบบนิเวศของชุมชน ระบบคิดซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของการใช้ประโยชน์จากป่า ลักษณะการทำกรเกษตร การใช้ทรัพยากรจากป่า เท่าที่จำเป็น ประวัติการตั้งถิ่นฐานนอกชุมชนที่น่าสนใจ รูปแบบวัฒนธรรมการแต่งกาย นิทาน ตำนาน คำสอน บทกลอน การกินอาหาร และองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์เสื้อผ้าของฮี้ เช่น ทอผ้า ย้อมสีผ้าโดยวัสดุธรรมชาติ การจักสาน เครื่องครัว เหล่านี้ยังมีและจัดเป็นทรัพยากรที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสามารถใช้เป็นเนื้อหาท่องเที่ยว ทั้งเพื่อการศึกษาหาความรู้และซาบซึ้งในวิถีคนกับป่าที่สามารถสัมผัสได้รวมทั้งให้ความเพลิดเพลินประทับใจแก่ผู้มาเยือนได้ด้วย

6.2 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชน

จากศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านห้วยฮี้ที่กล่าวแล้วข้างต้น ประกอบกับ บ้านห้วยฮี้ ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนเพียง 26 กิโลเมตร และปีหนึ่ง ๆ จะมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความสนใจมาเที่ยวชมและศึกษาความหลากหลายทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวจะอยู่ในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ บ้านห้วยฮี้ก็เป็นหนึ่งในหมู่บ้านเป้าหมายของการท่องเที่ยวซึ่งมีการริเริ่มและแนะนำ โดยความร่วมมือกันของโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ภาคราชการและภาคธุรกิจเอกชนในแม่ฮ่องสอนกับชาวบ้านห้วยฮี้ จัดให้มีการดำเนินงานของชุมชนในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

เป็นกลุ่ม โดยชาวบ้านจะเป็นผู้นำเที่ยวและให้บริการด้านต่างๆ ทั้งการอำนวยความสะดวกเรื่องที่พัก อาหารนำชมธรรมชาติ และอธิบายนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเรื่องราวของชุมชน

ในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนดังกล่าว พบว่าชุมชนได้มีการเตรียมการร่วมกับนักพัฒนาอย่างมีขั้นตอนพอสมควร กล่าวคือ นักพัฒนาและชาวบ้านได้มีการเตรียมความคิดร่วมกันถึงจุดมุ่งหมายและแนวทางการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดทัศนศึกษาดูงานและจัดฝึกอบรมที่จำเป็นต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรมเรื่องการสื่อความหมายธรรมชาติและวัฒนธรรม รวมไปถึงการเตรียมความพร้อมทางกายภาพที่จำเป็นหลายประการ เช่น การปรับปรุงห้องน้ำ ห้องส้วม การเตรียมการเรื่องที่พัก การเตรียมสถานที่สำหรับต้อนรับกลุ่มนักท่องเที่ยวและการปรับปรุงความสะอาดของหมู่บ้าน เป็นต้น

สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชม มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่มีความสนใจในวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชนเผ่าต้องการมาเรียนรู้และสัมผัสธรรมชาติ นักท่องเที่ยวที่มาจะมากันเป็นกลุ่ม ๆ ละประมาณ 10-15 คน ใช้เวลาในหมู่บ้านส่วนใหญ่ 2 คืน โดยซื้อทัวร์ผ่านโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมและติดต่อผ่านบริษัททัวร์ในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนที่ช่วยประสานงานให้ชาวบ้านอีกต่อหนึ่ง

ยังมีนักท่องเที่ยวที่ผ่านเข้ามาเข้ามาโดยการชักนำของผู้ประกอบการท่องเที่ยวในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งนักท่องเที่ยวมักจะเข้ามาอนในหมู่บ้าน 1 คืน แล้วเดินทางต่อไปหมู่บ้านอื่นเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านจะให้การต้อนรับพร้อมทั้งบริการนำเที่ยว จัดอาหารและที่พักให้โดยให้บริการแบบพื้นบ้านเป็นกันเอง ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวชาวบ้านจะมีการจัดคิวกันให้บริการเพื่อให้ทุกหลังคาเรือนมีโอกาสได้รับประโยชน์ สำหรับโปรแกรมเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจคือการเดินป่าชมธรรมชาติ และไปพักค้างคืนบน “คอยปุย” ซึ่งเป็นสถานที่ที่มีทัศนียภาพสวยงาม มีนกและพรรณไม้นานาชนิด ระหว่างทางสามารถชมและศึกษาพรรณนกด้วยไม้พิชป่าพวกสมุนไพรและผักต่างๆ ที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ นอกจากคอยปุยแล้วก็เป็นโปรแกรมเที่ยวในไร่ข้าวของชาวบ้าน โดยมีเนื้อหาการศึกษาวิธีการทำไร่ของชาวบ้าน การปลูกข้าว การเกี่ยวข้าว หรือไปหาผักหาปลากับชาวบ้าน มีนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งที่สนใจเที่ยวภายในหมู่บ้านวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น การดำข้าว การทอผ้า การประดิษฐ์เครื่องใช้ และการได้พูดคุยสัมผัสความคิดความรู้สึกรักของชาวบ้าน

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวพนิตดา สิงห์ครา

วันเดือนปีเกิด 4 พฤศจิกายน 2518

ประวัติการศึกษา

ระดับมัธยมศึกษา	โรงเรียนพระหฤทัย เชียงใหม่
ระดับ ปวช.	โรงเรียนพณิชยการ ลานนา เชียงใหม่ สาขาการบัญชี
ระดับ ปวส.	สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพ สาขาการเลขานุการ
ระดับปริญญาตรี	มหาวิทยาลัยพายัพ สาขาการเลขานุการ
ระดับปริญญาโท	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม